

*Горбач І. М.,**викладач кафедри романської і новогрецької філології та перекладу
Київського національного лінгвістичного університету*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРАТИВНОЇ СТРУКТУРИ СУЧАСНОГО ФРАНЦУЗЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Анотація. Стаття присвячена розгляду основних методів аналізу сучасного французького тексту. У статті здійснено спробу представити огляд таких методів аналізу сучасного французького художнього тексту: комунікативного методу, прагматичного методу, методу наративного аналізу, методу лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Ключові слова: художній текст, прагматика, комунікативний метод, прагматичний метод, метод наративного аналізу, метод лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Постановка проблеми. Основні методологічні установки аналізу художнього тексту були розроблені такими видатними філологами, як О.А. Потебня, А.Н. Веселовський, Р.О. Якобсон, В.Б. Шкловський, Б.М. Ейхенбаум, Л.П. Якубінський, Л.В. Щерба, Б.А. Ларін, Г.О. Винокур, В.В. Виноградов, М.М. Бахтін, Р. Барт, Ю.М. Лотман. Так, М.М. Бахтін в наукових працях «Проблеми творчості Достоевського», «Питання літератури та естетики» обґрунтував діалогічний підхід до тексту в широкому розумінні, включаючи діалогічні взаємовідносини текстів в межах певної сфери, зв'язок тексту з системою мови [6, с. 236]. Так, використання різних методологічних підходів до вивчення художнього тексту сприяє його всебічному розумінню, що, безсумнівно, збагачує наші уявлення про художній текст як особливий лінгвістичний феномен.

Французький художній текст є предметом вивчення в парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень у галузі романістики. Одним з головних елементів художнього тексту є його комунікативна природа, а саме прагматична направленість на адресата. Таким чином, текст є не лише засобом передачі та зберігання інформації, але й також впливає на отримувача цієї інформації. Науковці приділяють значну увагу таким категоріям тексту, як когезія, когерентність, ролі читача та автора в наративній структурі тексту, проблемі тексту й читача, місцю мовлення персонажів в романі. На нашу думку, єдиного вірного методу аналізу тексту, який би дозволив комплексно підійти до дослідження тексту, немає. Отже, виникає потреба у багатоаспектному вивченні художнього тексту.

На сьогодні лінгвістами зроблені вагомі кроки в дослідженні художнього тексту. Проте, оскільки різний період написання художніх творів та особливості світогляду та специфіка манери письма кожного окремого автора відрізняються, це привертає підвищену увагу дослідників до аналізу характеристик художнього тексту, зокрема до методів, які дозволяють провести глибокий аналіз наративної структури художнього тексту, що й зумовлює актуальність даної розвідки.

Метою статті є представити основні методи аналізу сучасного французького художнього тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з головних конструюючих факторів художнього тексту є його ко-

мунікативне призначення, тобто його прагматична спрямованість, оскільки він призначений для емоційно-вольового й естетичного впливу на тих, кому адресований. У свою чергу, прагматичним в лінгвістиці називається функціонування мовних одиниць в їх відношенні до учасників акту спілкування. Основна характеристика тексту – комунікативно-функціональна: він служить не тільки для передачі та зберігання інформації, але і для впливу на одержувача інформації. Важливим засобом забезпечення когерентності тексту є нерозривність в художньому творі простору і часу, для яких М.М. Бахтін запропонував термін «хронотоп», який визначається як «формально-змістова категорія», що обумовлює в значній мірі і «образ людини в літературі, який істотно хронотопічний» [5, с. 235].

Проблема дослідження художнього тексту та його структури існує вже давно. Інтерес науковців до вивчення художніх текстів був викликаний появою різних теорій та методів аналізу їх наративної структури. Однією з основних ознак оповідності тексту є його комунікативна спрямованість. Одним із важливих аспектів наративної організації художнього тексту є його комунікативна парадигма, особистісно-рецептивна зорієнтованість, можливість його феноменального осмислення та інтерпретації. Проблеми форматування наративу засвідчені численними літературознавчими дослідженнями Ц. Тодорова, В. Шміда, Ж. Женетта, М. Ткачука, Р. Гром'яка, І. Папуші та інших. Відомі лінгвісти Р. Якобсон та М. Ріффатер у своїх працях сформулювали ідею про комунікативний характер тексту. Таким чином, текст створюється для того, щоб передати певну авторську ідею. Текст має адресанта, адресата та сукупність мовних засобів за допомогою яких передається авторський задум [17]. З.І. Комарова дає визначення поняттю комунікативно-прагматичного методу як сукупності методик, прийомів і процедур, що використовуються для вивчення вживання мови мовцями в процесі комунікації в поєднанні з прагматичними властивостями мовних одиниць у ситуації спілкування для досягнення успішності комунікації [11, с. 68]. Однією з центральних категорій у прагматиці є категорія суб'єкта комунікації, яка реалізується в темі твору, в образах автора і персонажів, у наборі лексичних засобів. Як зазначав М.А. Багдасарян, індивідуальність бачення світу письменником проявляється на всіх рівнях ієрархічно організованої структури художнього тексту, специфіка цього бачення обумовлює відбір письменником тих мовних засобів, які дають йому можливість найбільш яскраво висловити свої творчі задуми [2]. Автор прагне створити реалістичну картину мовного спілкування: він вносить власні корективи в мову персонажів, виділяє ті риси, які здаються йому найбільш типовими і характерними у зображенні соціально-комунікативних ситуацій. Для реалізації прагматичної установки тексту і створення системи художніх образів і оцінок автор вибирає найбільш доречні з його точки зору, нейтральні або, навпаки,

прагматично і стилістично марковані одиниці. У художньому тексті використовуються різні види впливу, де першочергово роль виконують одиниці мови, що несуть семантичну та прагматичну функції.

Отже, комунікативно-прагматичний аналіз спрямований на вивчення комунікативних особливостей художнього тексту, того, які мовні механізми використовує автор для досягнення перлокутивного ефекту. Так, аналіз таких ознак текстової комунікації, як ситуативні особливості, жанрова та ідейно-тематична специфіка тексту, характер авторської інтенції, очікувана реакція з боку конкретного адресата – одна з необхідних умов для розуміння художнього тексту. Основними об'єктами дослідження даного методу є мовленнєвий акт, текст, а також суб'єкт мовлення, адресат мовлення, відносини між учасниками комунікації та ситуація спілкування.

З того часу, коли лінгвістика тексту визнала предметом свого дослідження нарративний текст, була досліджена та обґрунтована більшість оповідних інстанцій [3, с. 10]. Значний внесок в теорію та практичний аналіз нарратива внесли Й. Брокмейер, Т.А. Ван Дейк, В. Лабов, К. Леві-Строс, Р. Харре[12], їх об'єднує намір визначити фундаментальні, смислоутворюючі принципи оповіді, «універсальні закони» [4, с. 16].

У дослідженні французького художнього тексту ми також вдаємося до нарративної методики аналізу французької прози. ХХ століття характеризується активним вивченням нарративу і його структури, що призвело до виникнення безлічі його теорій, а також формуванню різних методів вивчення оповідання. Найбільш важливим з них вважається ознака комунікативної направленості оповідної структури, що знайшло своє відображення в різних підходах до вивчення художнього тексту [7]. В якості одиниці нарративного аналізу виступає нарратив. Необхідними лінгвістичними ознаками нарративу є підрядні речення, які відповідають темпоральній організації подій, наявність таких структурних елементів, як місце, простір та час дії, персонажів; оцінка (авторська оцінка), завершеність оповіді. Отже, нарратив – це художній розповідний текст, який має певну подієву структуру, в якому в певній послідовності розповідається про людей та події.

Англійська дослідниця К. Ріссман виокремила декілька моделей нарративного аналізу [16]. Перша модель – це тематичний аналіз (основна увага приділяється тому, про що розповідається), далі – структурний аналіз, який приділяє увагу тому, як ведеться розповідь, модель інтеракційного аналізу, де увага спрямована на діалог оповідача і слухача, та перформативний аналіз – нарратив аналізується як дія і процес [16].

О.О. Селіванова зазначає, що нарративний аналіз є методом, який застосовується в лінгвістиці тексту. Услід за українською дослідницею ми розуміємо нарративний аналіз як комплекс методик, завданням яких є визначити структуру художніх текстів і їх співвідношення з поверхневими структурами дискурсу [14, с. 536].

У свою чергу, до методів аналізу сучасного французького художнього тексту слід віднести лінгвістичний аналіз. Теоретичні засади лінгвістичного дослідження тексту були закладені в працях відомих науковців: В. Виноградова, Г. Винокура, Л. Щерби, С. Куриловича, В. Одинцова, Ю. Лотмана, А. Реформатського. Основні засади лінгвістичного дослідження художнього тексту заклали О.О. Потебня, Л.А. Булаховський та інші українські мовознавці. Мета лінгвістичного аналізу художнього тексту полягає в тому, щоб розкрити думки та почуття автора через мовний матеріал тексту [16].

Одним з найважливіших напрямків лінгвістичного аналізу є виявлення і пояснення використаних в художньому тексті мовних фактів у всіх їх значеннях і варіантах вживання, оскільки вони безпосередньо пов'язані з розумінням змісту та ідейно-художньої своєрідності літературного твору. Лінгвістичний аналіз художнього тексту розглядає різні рівні тексту. Зокрема, синтаксичний рівень охоплює синтаксичну структуру художнього тексту. На лексичному рівні досліджуються особливості лексичної організації художнього тексту. Мова йде про вживання тих чи інших лексичних одиниць автором, а саме запозичень (англіцизмів) в сучасному французькому художньому тексті, неологізмів, елементів розмовної мови, слів, ужитих в переносному сенсі (які використовуються для створення метафоричних образів), емоційно забарвленої лексики. У лінгвістичному аналізі тексту приділяється увага особливостям пунктуаційно-графічного оформлення сучасного французького художнього тексту, яке використовує автор для смислового навантаження тексту.

Таким чином, розгляд підходів до аналізу мови художньої літератури невід'ємний від вивчення методів лінгвістичного аналізу різних сторін і аспектів мовної картини світу автора в сучасному французькому художньому тексті.

Висновки. У нашій розвідці ми зробили спробу представити загальний огляд методів, які застосовуються для аналізу французького художнього тексту. Варто зазначити, що художній текст як об'єкт дослідження достатньо складно описати за допомогою лише одного методологічного підходу. Саме тому сукупність різних методів дослідження дозволяє різноаспектно проаналізувати нарративну структуру сучасного французького художнього тексту.

Література:

1. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – М. : Изд-во Флинта : Наука, 2009. – 496 с.
2. Багдасарян М.А. Роль фразеологических единиц в речевой репрезентации образа автора в художественном тексте / М.А. Багдасарян // Коммуникативные единицы и системы языка : Сб. тр. МГПИИЯ им. М. Тореца. – М., 1986. – С. 5–16.
3. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – 2-е изд. стер. – Москва : УРСС, 2001. – 392 с.
4. Барт Ролан S/Z. / Р. Барт. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 232 с.
5. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе / М.М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. М. – 1975. – С. 234–407.
6. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин. – М. : Изд-во Искусство, 1979. – 445 с.
7. Валгина Н.С. Теория текста. / Н. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
8. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М. : Либроком, 2009. – 139 с.
9. Ковалик І. І., Мацько Л. І., Плющ М. Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту. – К. : Вища школа, 1984. – 120 с.
10. Ковбасенко Ю.І. Филологический анализ художественного текста / Ю.І. Ковбасенко. – Київ : Институт системних досліджень освіти України, 1995. – 147 с.
11. Комарова З.И. Парадигмальный подход в языкознании и терминоведении / З.И. Комарова // Филология. Искусствоведение. Вестник Челябинского государственного университета. – 2013. – № 1(292). – Вып. 73. – С. 66–71.
12. Кравченко Н.К. Практическая дискурсология: школы, методы, методики современного дискурс-анализа : Практическое пособие / Н.К. Кравченко. – Луцк : ЧП Гадяк Жанна Владимировна, типография «Вольныйполиграф»™, 2012. – С. 124–142.

13. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
14. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / [О.О. Селіванова]. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
15. Щерба Л.В. Опыт лингвистического толкования стихотворений / Л.В. Щерба // Избранные работы по русскому языку. – М. : Учпедгиз, 1957. – С. 26–44.
16. Reissman C.K. Narrative Analysis / C.K. Reissman // The Sage Encyclopedia of Social Science Research Methods / Eds. W.S. Levis-Beck, A. Bryman and T.F. Liao. — Thousand Oaks, Calif.: Sage, 2004. – 705 p.
17. Riffaterre M. La production du text / Michael Riffaterre. – Paris : Seuil, 1979. – 496 p.

Горбач И. Н. Методологические основы исследования нарративной структуры современного французского художественного текста

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению основных методов анализа современного французского текста. В статье предпринята попытка представить обзор следу-

ющих методов анализа современного французского художественного текста: коммуникативного метода, прагматического метода, метода нарративного анализа, метода лингвистического анализа художественного текста.

Ключевые слова: художественный текст, прагматика, коммуникативный метод, прагматический метод, метод нарративного анализа, метод лингвистического анализа художественного текста.

Horbach I. Methodological grounds of research of the narrative structure of French modern literary text

Summary. The article presents the main methods of analysis of modern French text. The present paper attempts to provide an overview of the following methods of analysis in the contemporary French literary text, namely: the communicative method, the pragmatic method, narrative analysis, the method of linguistic analysis of a literary text.

Key words: artistic text, pragmatics, communicative approach, pragmatic method, narrative analysis, method of linguistic analysis of a literary text.